

Motion till riksdagen 2020/21:3050

av **Mats Berglund m.fl. (MP)**

En jämlik utbildning för alla

Sammanfattning

Många positiva förändringar av svensk skola har kommit till stånd under de senaste åren. Vi har idag mindre barngrupper i förskolan, fler medarbetare i skolan och många fler platser inom vuxenutbildning och högre utbildning. Vi ser också att lärares och elevers hårda arbete ger resultat, fler elever blir behöriga till gymnasieskolan och resultaten stiger i internationella mätningar. Sveriges barn och ungdomar lär sig mer.

Samtidigt ser vi att ojämlikheten ökar och det blir allt tydligare att jämlikheten är den största utmaningen vi har framför oss. Inte bara för skolan utan för hela samhället. Det är helt centralt att utveckla och stärka arbetet i svensk förskola, skola och gymnasieskola, inklusive särskolan, för att möta denna utmaning. Även inom vuxenutbildningen, yrkeshögskolan och högskolan finns viktiga nycklar i arbetet med att stärka medborgarnas likvärdiga möjligheter till utbildning. Här måste staten ta ett större ansvar för att ge skolans huvudmän goda och jämlika förutsättningar för att bedriva en utbildning av hög kvalitet. Alla skolor ska vara bra skolor.

Miljöpartiet lyfter i den här motionen fram de byggstenar som vi menar krävs för en jämlik utbildning, från förskola till högskola. Det handlar sammanfattningsvis om:

- ett ökat statligt ansvarstagande för en jämlik skola
- mer resurser till de skolor som behöver det mest
- att bryta skolsegregationen
- en bra start i förskola och fritidshem
- rätt stöd, i rätt tid
- bildning för alla
- att införa ämnesbetyg i gymnasieskolan
- bättre förutsättningar att planera för gymnasieskola och komvux
- fler behöriga lärare till de skolor som har det tuffast
- ökad anställningstrygghet för universitetslärare och forskare
- att stärka studenters psykosociala hälsa
- mer lärarledd undervisning i högskolan
- att främja det livslånga lärandet.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett ökat statligt ansvarstagande för en jämlik skola och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett rättvist skolval för alla och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vinster ska återinvesteras i skolverksamheten och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fristående skolor ska omfattas av offentlighetsprincipen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om minskade barngrupper i förskolan och fritidshemmet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fritidshemmets kompensatoriska uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka elevhälsans främjande och förebyggande arbete och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kvalitetssäkring av läromedel och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp implementeringen av läsa-skriva-räkna-garantin och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fortsatta lässatsningar och stärkta skolbibliotek och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka kulturens plats i skolan och återinföra estetiska ämnen som obligatoriska i gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ämnesbetyg i gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om insatser för att förbättra planeringen av gymnasieutbildning och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bygga ut och kvalitetssäkra lärarutbildningarna och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett professionsprogram för lärare och rektorer och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka anställningstryggheten för lärare och forskare på universitet och högskolor och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bättre kunskap om och stöd till högskolestudenters hälsa och rehabilitering och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om mer lärarledd tid för studenter i högskolan och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regeländringar för att underlätta utbildning och kompetensutveckling i vuxen ålder och tillkännager detta för regeringen.

Ett ökat statligt ansvarstagande för en jämlik skola

Miljöpartiet kan aldrig acceptera ett samhälle där barn får olika livschanser beroende på vilken skola de går i. Alla elever ska få en ärlig chans, ha rätt att växa och utmanas, lyckas och utveckla sina talanger i skolan. Varje elev ska få den tid de behöver med sina lärare. Alla elever och vårdnadshavare måste kunna känna tillit till deras närmsta skola – alla skolor ska vara bra skolor.

Politikens uppgift är att ge rektorer och lärare rätt förutsättningar att göra sitt jobb. Rätt förutsättningar att bygga en jämlik skola där alla elever får en ärlig chans. Skolpolitiken har alltför ofta präglats av en ovilja att ta tag i de stora problemen. Snabba utspel om sådant som borde vara professionens eller huvudmannens ansvar har stått i vägen för en konstruktiv diskussion om grundläggande systemfel med marknadirigering, otydligt ansvar, brister i stöd till lärare och rektorer och växande ojämlikhet. Det har också lett till att den helt nödvändiga diskussionen om hur ansvarsfördelningen mellan staten och huvudmännen ska se ut, utifrån både värdet av det lokala självstyret och behovet av likvärdiga förutsättningar, försvårats.

Utredningen om en mer likvärdig skola har haft i uppdrag att bland annat analysera hur dagens finansiering av skolan tar hänsyn till elevernas behov och skolornas förutsättningar att bedriva en likvärdig utbildning. I sitt betänkande En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning (SOU 2020:28) konstaterar utredningen att staten behöver ta ett större finansiellt ansvar för att öka skolans likvärdighet. Utredningen menar att ett flertal existerande statsbidrag bör slås samman till ett socioekonomiskt viktat sektorsbidrag med målet att öka likvärdigheten och kvaliteten i undervisningen. Utöver ett sådant sektorsbidrag, föreslås att frågan om ett större statligt sektorsbidrag utreds vidare. Miljöpartiet vill fortsätta genomföra den plan som togs fram av Skolkommissionen för ökat statligt ansvar för skolans finansiering och minskad skolsegregation och vi är därför angelägna om att regeringen går vidare med utredningens förslag.

Att alla lärare och elever har tillgång till läromedel av jämn och hög kvalitet är också en förutsättning för en jämlik skola. Det är viktigt inte minst med tanke på att lärarbristen leder till att många elever idag undervisas av obehöriga lärare. Idag är det i praktiken upp till enskilda lärare och rektorer att försäkra sig om att det material som används håller god kvalitet, samtidigt som utbudet ökat tack vare utvecklingen mot mer digitalisering och webbaserat material. Regeringen har tillsatt en utredning om stärkta skolbibliotek och läromedel som bland annat ska se över hur statens roll bör se ut när det gäller kvalitetssäkring av läromedel. När utredningen lämnar sitt förslag är det viktigt att se till att förbättringar verkligen kommer till stånd.

Mer resurser till de skolor som behöver det mest

För att alla elever ska få tillgång till en jämlik utbildning av god kvalitet behöver de skolor som har störst behov få mest resurser. Dessa skolor ligger ofta i utsatta områden i våra större städer, eller på landsbygderna. Efter Skolkommissionens förslag införde Miljöpartiet i regering en unik förstärkning av den statliga finansieringen av grundskolan och förskoleklassen som fullt utbyggd innebär 6,2 miljarder kronor årligen för ökad jämlikhet i skolan. Stödet fördelas så att resurserna viktas med hänsyn till socioekonomiska faktorer så att alla får mer men de kommuner och skolor som har det tuffast

får mest. Det är av mycket stor betydelse att staten fortsatt tar ansvar för att finansiera skolans likvärdighet och att takten för utbyggnaden av stödet ligger fast.

För Miljöpartiet är det också viktigt att de skattepengar som går till skolan når fram till eleverna och stärker utbildningens kvalitet. Då måste den nuvarande ordningen där skolor drivs i vinstsyfte förändras. Skolor ska drivas med professionalism och engagemang för uppdraget, inte i vinstsyfte. Pengarna som vi betalar i skatt ska gå till det de är avsedda för och vinster ska återinvesteras i verksamheten.

Kommunerna har det yttersta ansvaret för att erbjuda alla barn i kommunen plats i en skola nära hemmet, oavsett hur många elever som finns i kommunen ett givet år. Det gör att kommunerna måste ha en ständig beredskap för att ta emot nya elever, som fristående skolor inte behöver ha. Kommunen måste också garantera att det finns skolor som geografiskt når elever i hela kommunen. Utredningen om en mer likvärdig skola har visat att skillnaderna i ansvar mellan kommunala och enskilda huvudmän sammantaget innebär en betydande merkostnad för kommunala skolor jämfört med fristående skolor på i genomsnitt drygt åtta procent av verksamhetens kostnader. Miljöpartiet vill att kommuner ska kunna räkna bort dessa kostnader när de fördelar medel till fristående skolor. Idag finns inte den möjligheten eftersom medlen ska fördelas efter samma grunder som används vid fördelning av resurser till kommunens egna skolor.

Bryt skolsegregationen

I en stark skola möts elever med olika bakgrund i samma klasser. Därför är den ökande skolsegregationen ett stort problem. Vårdnadshavare väljer ofta skolor som ligger nära hemmet, vilket innebär att skolsegregationen förstärks av den stora bostadssegregationen. Mot den bakgrunden är det av stor betydelse att nya skolor planeras så att det underlättar upptagning från bostadsområden med olika socioekonomisk profil. Redan med dagens regler kan kommuner och fristående huvudmän till viss del påverka elevsammansättningen genom bland annat beslut om upptagningsområden och liknande, och varje huvudman borde ha en skyldighet att använda de möjligheter som finns för att åstadkomma en mer allsidig social sammansättning av elever. Samtidigt är dessa möjligheter idag kraftigt beskurna, och det behövs därför också utformas fler och bättre verktyg för att bryta skolsegregationen.

Skolvalet som det fungerar idag förstärker segregationen. Man ska inte behöva stå i kö från BB för att kunna få plats i en populär skola. Därför tycker Miljöpartiet att reglerna för skolvalet behöver förändras. Skolvalet måste bli fritt och rättvist för alla. Miljöpartiet har i regering låtit en utredning ta fram förslag som kan bidra till att bryta skolsegregationen och ge ett mer rättvist system. I sitt betänkande En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning (SOU 2020:28) föreslår utredningen att ett gemensamt skolval till förskoleklass och grundskola införs, där alla elever och alla skolor deltar. Genom att alla måste delta i skolvalet menar utredningen att engagemanget i valet av skola ökar bland elevernas vårdnadshavare. En förutsättning för att ett system där alla aktivt väljer skola ska fungera är att det finns god tillgång till information om de skolor som finns att välja mellan. En annan förutsättning, menar utredningen, är att skolorna faktiskt är valbara i praktiken när skolvalet görs och att platserna inte har bokats upp i förhand.

Utredningen konstaterar att även om fristående skolors urvalsgrunder i princip skulle kunna motverka den skolsegregation som boendesegregationen ger upphov till, så visar forskning att de i stället ytterligare förstärker segregationen. Dagens urvalsgrunder för fristående skolor och principer för placering vid kommunala skolor lämnar idag för lite utrymme för de huvudmän som vill verka för en mindre segregerad skola. Utredningen menar att det fria skolvalet till förskoleklass och grundskola måste kombineras med en reglering där det är tydligt vilka urvalsgrunder skolor får använda när det finns fler sökande elever än platser, något som i dag saknas för kommunala skolor, och lämnar förslag på sådana urvalsgrunder för både kommunala och enskilda huvudmän. Förslaget syftar till att minska skolsegregationen och därför finns varken kötid eller koppling till förskolan med. Istället föreslås kriterier som ökar skolornas möjligheter att främja en mer allsidig social sammansättning av elever, tillsammans med till exempel syskonförtur och möjlighet för eleven att gå kvar hos samma huvudman genom hela skoltiden. Utredningen föreslår därutöver en ökad kontroll av och insyn i hur urvalsgrunderna tillämpas i praktiken.

Utredningens bedömning är att de här förslagen tillsammans kan verka för ett rättvist skolval och en minskad skolsegregation. Förslagen är för närvarande ute på remiss. När remissrundan är avslutad är det viktigt att se till att vi verkligen får förändrade regler på plats som ger ett mer fritt och rättvist skolval som kan bidra till minskad skolsegregation.

För att arbetet mot skolsegregationen ska kunna vara effektivt och för att skolvalet ska fungera behöver det även finnas offentlig statistik tillgänglig för alla skolor. För Miljöpartiet är det också självklart att medborgarna måste ges insyn i de verksamheter som de finansierar och att uppgifter om exempelvis skolors betygsresultat, elevsammansättning och hur stor andel av lärarna som är legitimerade ska vara offentliga. Den som driver skola har tagit på sig att ansvara för våra barns utbildning. Det är svårt att tänka sig något viktigare uppdrag. Vi måste kunna känna oss trygga med att alla huvudmän tar detta uppdrag på största allvar och lever upp till det gemensamma förväntningar på kvalitet och värdegrund. Därför vill vi att offentlighetsprincipen ska omfatta även fristående skolor.

Bra start i förskola och fritidshem

Mindre barngrupper i förskolan är viktigt både för barnens lärmiljö och för de anställdas arbetsmiljö. Miljöpartiet har i regering drivit igenom att hela 2,3 miljarder avsatts till att skapa mindre barngrupper i förskolan. Samtidigt återinförde Miljöpartiet i regering riktmärken för barngruppernas storlek. Detta har varit viktigt för svensk förskola. De senaste åren har barngrupperna också minskat kontinuerligt i storlek enligt Skolverkets statistik. Mycket tyder dock på att gruppstorleken fortsatt är väsentligt högre än riktmärkena. Utvecklingen måste därför fortsätta och alla kommuner behöver leva upp till Skolverkets riktmärken. Att pressa in för många barn i förskolegrupperna får aldrig bli en metod för att spara pengar. Det handlar om barnens bästa och en förskola med tid för lärande. Miljöpartiet vill därför behålla och utöka statsbidraget för mindre barngrupper i förskolan. Ytterligare åtgärder kan behöva vidtas om de nuvarande riktmärkena och stimulansbidragen inte visar sig ge tillräcklig effekt.

I dag deltar barn med utländsk bakgrund i förskolan i betydligt lägre utsträckning än barn med svensk bakgrund. Det är viktigt att förskolan kommer alla barn till del, inte minst eftersom den har stor betydelse för barns utveckling och framtida skolresultat. Miljöpartiet är angelägna om att den utredning om fler barn i förskolan för bättre språk-utveckling i svenska som ska presenteras i slutet av november, faktiskt leder till konkreta insatser för att öka deltagandet i förskolan bland alla barn.

Skolinspektionens särskilda granskning av förskolans kvalitet och måluppfyllelse visar att förskolan har många styrkor men även en del utmaningar och att kvaliteten varierar alltför mycket. Förskolan i Sverige är inte likvärdig för alla barn. Den bristande jämlikheten är allvarlig inte minst eftersom förskolans kompensatoriska uppdrag har stor betydelse för att bryta segregationen. Här är personalen förskolans viktigaste resurs. Att vi har tillräckligt många anställda i förskolan som har kompetens för uppdraget är avgörande för att säkra kvaliteten och jämlikheten. Det tryggar också de anställdas arbetsmiljö.

Även förskolan behöver finansieras så att jämlikheten säkras. Miljöpartiet vill därför även på förskolans område att staten tar ett större ansvar för en likvärdig finansiering, i likhet med stödet för ökad jämlikhet till grundskola, förskoleklass och fritidshem. En annan viktig aspekt för en likvärdig och kvalitativ förskola är möjligheterna att rekrytera personal. Vi ser idag en stor brist på förskollärare. Miljöpartiet vill därför att blivande förskollärare som arbetar i förskolan ska kunna studera på deltid med full lön.

Ett bra fritidshem och en stark fritidspedagogik spelar stor roll för eleverna. Det kan stärka skolans kompensatoriska uppdrag, stödja i lärandet och ge elever bättre verktyg för att arbeta tillsammans. Samtidigt har vi sett hur grupperna ökat i storlek och förutsättningarna för pedagogerna i fritidshemmet försämrats. Miljöpartiet gjorde i regering flera insatser för att stärka fritidshemmet, både med statliga resurser och stärkt status för de som arbetar i fritidshemmet, men det finns mycket kvar att göra.

På Miljöpartiets initiativ har en utredning föreslagit åtgärder för att stärka fritidshemmets kompensatoriska uppdrag så att skillnaderna i elevers förutsättningar att ta till sig utbildningen utjämnas. I betänkandet Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg (SOU 2020:34) föreslås bland annat bättre stöd till fritidshemmen, riktmärken för gruppernas storlek och krav på lokalernas utformning. Utredningen uppmärksammar också det problematiska i att fritidshemmet inte är till för alla barn, utan enbart för dem som har föräldrar som arbetar. Ett barn med långtidsarbetslösa föräldrar eller som av andra skäl befinner sig i en segregerad miljö riskerar därför att gå miste om allt som fritidshemmet erbjuder under hela sin skolgång, vilket kan få negativa konsekvenser inte minst för skolresultaten. Utredningens bedömning är att det på sikt bör införas en rätt för alla barn att delta i fritidshemmets undervisning, och att en möjlighet för kommuner att erbjuda fritidshemmets undervisning till barn i segregerade områden bör införas som ett första steg. Det är viktigt att utredarens förslag tas på allvar och leder till stärkt kvalitet och ökad jämlikhet i fritidshemmet.

Rätt stöd, i rätt tid

En av de viktigaste investeringarna handlar om elevers hälsa. Elever som far illa eller mår dåligt riskerar att detta blir ett hinder också för lärandet och skolgången. Därför måste alla elever få rätt hjälp i rätt tid, och mobbning och annan utsatthet bekämpas. En

bra elevhälsa ska vara tillgänglig för eleverna och ska kunna hjälpa lärarna att vara en motor i arbetet för trygghet och studiero på skolan. Det kräver en förstärkt elevhälsa som också sätter stödet till den enskilde eleven i centrum. Det kräver också en utvecklad samverkan mellan elevhälsan, socialtjänsten och den allmänna hälso- och sjukvården. Ingen elev ska falla mellan stolarna.

För att det ska finnas tillräckligt med tid och kompetens att bedriva ett snabbare, mer tillgängligt och mer välkoordinerat arbete krävs även tillräckligt med elevhälsopersonal. Miljöpartiet i regering införde ett statligt stöd som har lett till 900 fler anställda i elevhälsan. Ytterligare förstärkningar kan behöva göras för att säkerställa alla elevers tillgång till en elevhälsa av god kvalitet, till exempel genom att definiera vilken tillgång som är en acceptabel lägstanivå.

Det får inte bero på var en elev går i skola om han eller hon får rätt stöd eller inte. Tidiga insatser är viktiga för elevernas självkänsla och kan i fråga om grundläggande färdigheter, som exempelvis läsa och skriva, även motverka svårigheter i andra ämnen. Miljöpartiet i regering drev därför igenom läsa-skriva-räkna-garantin. Garantin innebär en stärkt rätt för elever att få de stödinsatser de har behov av tidigt i sin skolgång och på så sätt få en ökad möjlighet att nå kunskapskraven. Nu är det viktigt att läsa-skriva-räkna-garantin också förverkligas på ett bra sätt så att den blir till konkret stöd för lärare och elever i skolan. Skolinspektionen har fått i uppdrag att följa upp och utvärdera garantin. Skulle uppföljningen visa på brister i implementeringen behöver ytterligare insatser övervägas för att få till stånd ett tidigt och anpassat stöd för alla elever.

Rörelse under skoldagen kan främja elevernas utveckling. Det finns studier som visar på positiva kopplingar mellan fysisk aktivitet, motorisk träning och skolprestationer. Dock finns det en grupp elever som sällan eller aldrig deltar i skolans undervisning i idrott och hälsa, är stillasittande på rasterna, sällan tillhör föreningsidrotten och i övrigt inte är fysiskt aktiva på sin fritid. Skillnaderna är stora beroende på uppväxtort, kön och föräldrarnas utbildningsnivå. Därför är det viktigt att ta tillvara de möjligheter och tillfällen som finns under skoldagen för att engagera och aktivera alla barn till mer rörelse, något som i förlängningen kan leda till en mer jämlik hälsa och mer jämlika förutsättningar i skolan.

Bildning för alla

Läsning är grunden för så mycket av all annan inläring. Under skolans första år måste barn få möjlighet att gå från att lära sig läsa, till att kunna läsa för att lära. Det är en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig faktakunskaper, men utvecklar också koncentrationsförmågan och är grunden för att skaffa förmåga till kritiskt tänkande och att kunna skilja sanning från lögn, fakta från åsikt. Det finns klyftor i läsförmågan i dag. Klyftor i läsförmåga skapar avstånd i samhället och kostar – mänskligt, socialt och på sikt även ekonomiskt. Därför har vi som samhälle ett ansvar för att alla verkligen får stöd i att utveckla en god läsförmåga.

Miljöpartiet drev i regering fram en kraftsamling för läsningen. I folkbiblioteken investerades 250 miljoner kronor per år för att låta litteraturen komma närmare människor. Ett läslov inrättades och bemanningen inom skolbiblioteken förstärktes. Projektet Bokstart växte, där små barns språkutveckling och intresse för böcker stimuleras i familjer som inte alltid har egen erfarenhet av läsning. Alla förskolor fick

ett litet förskolebibliotek om 50 böcker och fritidshemmets läsning stärktes. En läsa-skriva-räkna-garanti har gjorts till lag i skolans tidiga år.

Regeringen har ett ansvar att förvalta det arbete som inleddes under förra mandat-perioden. Det är därför mycket positivt att arbetet med att genomföra Läselegationens förslag nu tas vidare, bland annat genom att ett läsråd inrättas för att samla läsfrämjande aktörer från olika delar av samhället. Sedan tidigare har en särskild utredare getts i uppdrag att lägga fram förslag på hur skolbiblioteken kan stärkas. För Miljöpartiet är det angeläget att sådana förstärkningar av skolbiblioteken kommer till stånd. Mobiliser-ingen för stärkt läsning måste fortsätta.

Konst och kultur är inte ytlig smyckning eller enkel förströelse. Det är vägar för att förstå världen, att kunna arbeta kreativt och nyskapande med avancerade processer. Det är ingen slump att några av världens främsta forskningsinstitut aktivt arbetar med att föra samman konstnärer och forskare för att skapa ny kunskap. Vår framtid handlar om att unga får redskapen att förstå och förändra världen, och där spelar de estetiska ämnena stor roll. Det vi lär oss i de estetiska ämnena hjälper lärandet i stort. En stark kulturell bildning ger förmågan att förstå och kommunicera om det allra svåraste. Det behövs inte minst i en tid där världen är under stor och snabb förändring. Under den borgerliga reger-ingstiden monterades kulturen i skolan ner. Förutsättningarna för kulturskolorna försäm-rades, och i gymnasieskolan tog man aktivt bort estetiska ämnen för de allra flesta elever.

När Miljöpartiet hade ansvar i regering investerade vi istället stort i kulturskolan. För första gången någonsin utformades en samlad politik för en stark och likvärdig kultur-skola i hela landet, där alla barn och unga kan få möjlighet att prova att stå på scen eller spela ett instrument. Men när regeringen föreslog återinförande av ett obligatoriskt este-tiskt ämne för alla gymnasieelever valde de borgerliga att stoppa detta tillsammans med Sverigedemokraterna. Det var inte främst ett nederlag för regeringen utan för alla gym-nasieungdomar som därmed nekas möjligheten att komma i kontakt med olika kulturella uttryck och utveckla sina skapande talanger. Det drabbar så klart hårdast barn som växer upp i hem eller på platser där det är långt till närmsta konsertupplevelse eller teaterscen. Miljöpartiet vill ge estetiska kunskaper större plats i utbildningen, från förskola till folk-bildning. Vi backar inte på vårt krav om att estetiska ämnen ska återinföras på samtliga nationella gymnasieprogram. För Miljöpartiet är bildning för alla en självklar del av en jämlik skola.

Inför ämnesbetyg i gymnasieskolan

Dagens system med kursbetyg i gymnasieskolan innebär att elevens betyg på en enskild kurs, som ibland sätts redan under första terminen, finns kvar i examensbeviset oavsett hur eleven utvecklas i ämnet därefter. Gymnasieutredningen konstaterade i betänkandet En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77) att ett införande av ämnesbetyg i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan kan leda till flera förbättringar för elever och lärare. Enligt utredningen kan elevers kunskapsutveckling bättre och mer långsiktigt stödjas med ämnesbetyg. Om lärandet sker över längre tid blir inte varje bedömningstillfälle lika avgörande för elevens betyg och betyg som sätts efter avslutade ämnesstudier kan med större säkerhet spegla elevernas faktiska kunskaper. En del elever uttrycker att de upp-lever systemet med kursbetyg som motiverande eller belönande, men uppger samtidigt

att systemet hämmar deras vilja och förmåga att lära sig. Många elever upplever också en ökad stress och psykisk ohälsa där den ständiga rädslan att misslyckas spelar roll. Gymnasieutredningen uppger vidare att ämnesbetyg kan bidra till att göra läraryrket mer attraktivt och minska den stress som lärare kan uppleva i sitt arbete på grund av dagens omfattande arbete med betyg och bedömning.

Betygsutredningen lämnade i sitt betänkande Bygga, bedöma, betygssätta – betyg som bättre motsvarar elevernas kunskaper (SOU 2020:43) förslag på hur ett system med ämnesbetyg kan införas i gymnasieskolan. Utredningen instämmer med Gymnasieutredningen och menar att om de positiva effekterna av ämnesbetyg ska uppnås, behöver även undervisningen i gymnasieskolan ämnesutformas.

Betyg ska spegla faktiska kunskaper, främja lärande och uppmuntra elever att anstränga sig. Med ämnesbetyg, i stället för kursbetyg, kan eleverna få möjlighet att utveckla sina kunskaper i mer omfattande ämnen, samtidigt som lärarna får mer tid på sig att göra väl avvägda bedömningar av elevernas kunskaper. De betyg som sätts blir också mer rättvisande och säger mer om elevernas kunskaper efter avslutad utbildning. Även lärarnas arbete kan underlättas om de inte behöver börja om med varje ny kurs i ett ämne, utan kan bedriva undervisningen mer långsiktigt och utifrån en större helhets-syn, såväl på elevernas kunskapsutveckling som på ämnet. Därför bör ämnesbetyg införas i gymnasieskolan.

Förbättra planeringen av gymnasieutbudet

Sedan friskolereformen i början av 1990-talet har antalet gymnasieskolor i Sverige ökat, och konkurrensen mellan skolor har lett till att utbudet av utbildningar som erbjuds inte alltid är vare sig likvärdigt eller samhällsekonomiskt effektivt. Till exempel förekommer det på vissa håll ett överutbud av populära gymnasieprogram, samtidigt som viktiga yrkesutbildningar är halvfulla eller helt saknas på andra. I praktiken är det många gånger marknaden som styr hur utbudet ser ut. Särskilt dyra yrkesutbildningar riskerar att prioriteras bort, vilket leder till problem för landets kompetensförsörjning.

Det är bara hälften av alla gymnasieelever som går i en kommunal gymnasieskola i den egna hemkommunen. Den andra hälften pendlar till en kommunal skola i en annan kommun eller går i en fristående skola i den egna eller en annan kommun. För många kommuner är det svårt att på egen hand erbjuda ett brett utbud av gymnasieutbildningar. Det finns därför ett stort behov av samverkan och gemensam planering, både kommuner emellan och mellan kommuner och enskilda huvudmän.

Utredningen om planering och dimensionering av komvux och gymnasieskola har haft i uppdrag att se över styrningen av gymnasieskolan och komvux. Syftet har varit att öka likvärdigheten, höja resursutnyttjandet och skapa ett brett utbildningsutbud i hela landet för att bättre möta arbetsmarknadens kompetensbehov. I utredningens betänkande Gemensamt ansvar – en modell för planering och dimensionering av gymnasial utbildning (SOU 2020:33), som nu är ute på remiss, föreslås bland annat att staten ska stödja och styra skolhuvudmännen mer när det gäller planering och dimensionering av vilka utbildningar som ska erbjudas. Den ökade statliga styrningen av utbudet ska gälla både kommunala och enskilda huvudmän och utbudet av utbildningar ska bestämmas med hänsyn både till elevernas önskemål och behov, och till arbetsmarknadens behov. Vidare föreslår utredningen mer inslag av planering och samarbete mellan huvudmän

kring gymnasieskolan och komvux samt att ett kompensatoriskt schablonbelopp som utgår ifrån elevernas meritvärde i grundskolan införs i syfte att stärka förutsättningarna för kompensatoriska åtgärder i gymnasieskolan.

Frågan om ifall det är elevernas eller arbetsmarknadens behov som ska styra utbudet av gymnasieutbildning är viktig men inte enkel. Vi vet att en gymnasieexamen är den viktigaste arbetslöshetsförsäkring vi kan ge våra ungdomar, och då kan vi vare sig tvinga elever till utbildningar de inte vill gå eller bortse från kompetensbehoven på arbetsmarknaden. När alla remissinstanser har kommit in med sina förslag och synpunkter behöver ett väl avvägt förslag utarbetas. Syftet måste vara att öka likvärdigheten i gymnasieskolan och ge alla gymnasieelever goda framtidsmöjligheter.

Fler behöriga lärare, särskilt till de skolor som har det tuffast

Skickliga lärare med förmågan att möta varje elev utifrån den enskildes behov och förutsättningar är en nyckel för en jämlik skola. Vi ser färre behöriga och erfarna lärare i de skolor som har det tuffast. Lärarbristen utmanar därför skolans jämlikhet. Det finns inget Alexanderhugg som ensamt löser lärarbristen men det finns många viktiga och nödvändiga insatser som gör stor skillnad och möjliggör fler behöriga lärare till de skolor som har det tuffast.

Lärarbristen kräver innovativa, kraftfulla insatser och nära samverkan mellan staten, huvudmännen och de universitet och högskolor som anordnar lärarutbildningar. En nödvändig åtgärd är att fortsätta bygga ut antalet utbildningsplatser och samtidigt höja kraven under lärarutbildningen. De som vill bli lärare, och klarar den svåra lärarutbildningen, ska också kunna bli lärare. Det är positivt att det nu görs stora satsningar på kompletterande pedagogisk utbildning, KPU, som ger personer med tidigare akademiska studier möjlighet att ställa om till läraryrket och på möjligheter till kompletterande utbildning för de som jobbar som förskollärare eller lärare men saknar examen. En annan viktig insats för att locka fler till lärarutbildningen är att ge fler möjligheten att kombinera lärarstudier och arbete på en skola. Miljöpartiet har länge drivit att den framgångsrika modell med arbetsintegrerad lärarutbildning där studenterna kombinerar studier och arbete bör skalas upp. Därför är det glädjande att medel nu avsatts för att göra denna utbildningsform tillgänglig i fler delar av landet.

Även fjärr- och distansundervisning är en viktig del i att hantera lärarbristen och försäkra att också elever i till exempel glesbygd kan undervisas av behöriga lärare i alla ämnen. Närundervisning måste alltid vara utgångspunkten, men möjlighet till fjärr- och distansundervisning i vissa moment i vissa ämnen behövs för att underlätta för särskilt mindre skolor att erbjuda en utbildning av god kvalitet. Potentialen i fjärr- och distansundervisning, liksom de erfarenheter som skolorna har gjort av denna med anledning av coronapandemin, bör tas tillvara och utvecklas.

Det är avgörande att lärare och rektorer får bättre möjligheter att utvecklas i yrket än idag. Miljöpartiet vill därför att ett professionsprogram för lärare och rektorer blir verklighet i linje med det förslag som lämnades i betänkandet Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling (SOU 2018:17). Det innebär bland annat att lärare och rektorer får förutsägbara kompetensnivåer som vägleder utvecklingen i yrket, att tydliga processer för att erkänna lärares och rektorers

kompetens kommer till stånd, att en mer samlad och förstärkt kompetensutveckling utformas och att vi får större möjligheter att rekrytera de skickligaste lärarna och rektorerna till att utföra de svåraste uppgifterna. Just möjligheten att använda kompetens mer strategiskt, så att de skolor som har det tuffast också får möjlighet att rekrytera de allra skickligaste lärarna och rektorerna, är viktigt för skolans jämlikhet.

Kontinuerlig utveckling i yrket och en god löneutveckling för de lärare som tar sig an de svåraste utmaningarna har betydelse, men för att långsiktigt locka de skickligaste lärarna till de skolor som har störst utmaningar krävs även insatser för lärarnas arbetsmiljö. Det kan handla om exempelvis mindre klasser och mer tid för planering, uppföljning och möten med varje enskild elev.

Ökad anställningstrygghet för universitetslärare och forskare

Även lärare på universitet och högskola måste få trygga anställningsvillkor och möjligheter att stärkas och utvecklas i sin pedagogiska uppgift. Idag är det mycket vanligt med tidsbegränsade anställningar för undervisande och forskande personal i högskolan. Enligt Universitetskanslersämbetet (UKÄ) är andelen visstidsanställningar dubbelt så hög bland universitetslärare och forskare jämfört med den övriga arbetsmarknaden. Situationen i högskolan kompliceras genom att flera regelverk möjliggör visstidsanställningar vid sidan om LAS. Den bristande anställningstryggheten är naturligtvis ett orosmoment för den enskilde, men riskerar även på ett strukturellt plan att leda till personalflykt från våra lärosäten. Det skapar sämre förutsättningar för god kvalitet i såväl den högre utbildningen som den akademiska forskningen. Andelen otrygga anställningar varierar både mellan lärosäten och ämnesområden och mellan kategorier av undervisande och forskande personal.

Styr- och resursutredningen (SOU 2019:6) föreslog en jämnare fördelning mellan lärosätenas basanslag och medel till forskningsråden. Utredningen varnar också för en prestationsbaserad resurstilldelning av de fasta anslagen utifrån citeringar och externa anslag. Miljöpartiet anser i linje med utredningen att ökade basanslag ska fördelas så att medlen används till att trygga anställningar på landets lärosäten i syfte att skapa långsiktighet genom trygga lär- och forskningsmiljöer för landets studenter, universitetslärare och forskare.

Stärk studenters psykosociala hälsa

Den psykiska ohälsan är i dag alltför utbredd bland studenter vid Sveriges lärosäten. Folkhälsomyndighetens enkätundersökningar visar att högskolestudenter mellan 18 och 29 år oftare lider av ett nedsatt psykiskt välbefinnande jämfört med yrkesarbetande i samma åldersgrupp. CSN har i uppdrag att följa och analysera studenternas sociala och ekonomiska situation. I regleringsbrevet för 2020 gjorde regeringen ett tillägg till detta så att myndigheten ska rapportera avseende studiesociala frågor med syfte att skapa ett underlag och ökad kunskap i arbetet med att främja studerandes fysiska och psykiska hälsa.

Vi menar att det behövs en genomgripande nationell kartläggning av studenters psykiska hälsa med förslag till åtgärder. Särskilt behöver studenters möjligheter till sjukskrivning och rehabilitering på samma villkor som anställda belysas.

Studenthälsan är en central aktör, men den fungerar väldigt olika vid de olika lärosätena. Regeringen har genom regleringsbrev uppdragit UKÄ att göra en kartläggning av lärosätenas arbete med studenthälsovård bland annat för att tillse att studenthälsan ska bli mer jämlik över hela landet. Det är ett bra och viktigt steg på vägen. När uppdraget redovisas i slutet av året behöver arbetet tas vidare för att förtydliga studenthälsans uppdrag med målet att öka studenternas psykiska hälsa.

Mer lärarledd undervisning i högskolan

Det finns inga genvägar till högre kvalitet i undervisningen i högskolan. Lärarledd tid är avgörande för studenternas möjlighet att tillgodogöra sig kurslitteratur och för att höja undervisningens kvalitet. UKÄ har kartlagt hur mycket studenterna i högskolan träffar sina lärare. Av deras rapport Lärarledd tid i den svenska högskolan (Rapport 2018:15) framgår att en svensk student i genomsnitt träffar sina lärare elva timmar per vecka under sin första termin på högskolan. Variationerna är dock mycket stora. Studerande inom ämnesområdena humaniora, samhällsvetenskap, teologi och juridik har i genomsnitt endast åtta timmars lärarledd undervisning per vecka. Allra värst är det enligt rapporten för studenter som läser sociologi, litteraturvetenskap och historia som bara erbjuds mellan sex och sju timmar lärarledd tid per vecka. Enligt UKÄ är detta alltför lite tid för att skapa en utbildning av hög kvalitet. Hur den lärarledda undervisningstiden på högskolan kan öka, i synnerhet på de utbildningar där den är som lägst, behöver ses över för att målet om likvärdighet i utbildningen ska nås.

En av slutsatserna från Styr- och resursutredningen (SOU 2019:6) var att en översyn av resursfördelningen till undervisningen behövs. Nuvarande prestationsbaserade system som även bygger på ersättningsbelopp som varierar mellan de olika utbildningsområdena föreslås förändras till förmån för ett mer ändamålsenligt fördelningssystem. Genom att ändra resursfördelningssystemet och ta bort ersättningsbeloppen kan resurser riktas till de utbildningar som idag erbjuder minst lärarledd undervisning. Därigenom skapas möjligheter att höja status och kvalitet på dessa utbildningar.

Främja det livslånga lärandet

Livslångt lärande behöver inte vara detsamma som återkommande utbildning i det formella utbildningssystemet – lärande kan ske i många olika miljöer. Samtidigt är ett sammanhållet och likvärdigt utbildningssystem en förutsättning för att på ett bra sätt främja ett livslångt lärande. Möjligheterna till studier för vuxna måste vara många och omfatta såväl grundutbildning och yrkesutbildning som högskoleutbildning och forskning.

Dagens arbetsmarknad ställer om och ställer nya krav på att tillgången till kompetensutveckling och omskolning anpassas. Människor behöver ges goda förutsättningar att utveckla sin kompetens eller utveckla ny kompetens för att stärka sina möjligheter på arbetsmarknaden.

För att detta ska bli verklighet, måste det finnas goda möjligheter även för vuxna att finansiera sina studier. I takt med att arbetsmarknaden ställer om och pensionsåldern höjs, behöver även åldersgränserna för studiemedel och studiestartsstöd anpassas. Det är därför positivt att regeringen nu aviserar en sådan höjning från och med 2022.

För att ytterligare undanröja att den egna ekonomin blir ett hinder för vidareutbildning, återintroducerar vi förslaget om utvecklingstid som ett studiemedel för personer mitt i arbetslivet. Genom utvecklingstid ges människor en chans att fortbilda sig inom sitt yrke, eller att välja en ny väg i livet genom att utbilda sig inom ett nytt område. Att anställda ges en möjlighet till utvecklingstid stärker deras position på arbetsmarknaden, samtidigt som rörligheten och matchningen främjas genom att en ersättare anställs under utbildningstiden.

Mats Berglund (MP)

Annika Hirvonen Falk (MP)

Johanna Öfverbeck (MP)

Camilla Hansén (MP)

Anna Sibinska (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Leila Ali-Elmi (MP)

Pernilla Stålhammar (MP)